

ΑΘΗΝΑ 1999

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΛΑΪΚΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ

Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ - Εκπαίδευση και Πολιτισμός
Σε συνεργασία με το
Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM) - Ελληνικό Τμήμα
Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ
Εκπαιδευτικός Φάκελλος: ΤΟ ΧΑΜΟΓΕΛΟ ΤΟΥ ΚΟΥΡΟΥ

Κείμενα:

Ελένη Κουρίνου, Αρχαιολόγος
Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο - Συλλογή Γλυπτών

Καλλιτεχνική Επιμέλεια - Εικονογράφηση:
Διονύσης Κωνσταντόπουλος

Φωτογραφίες:

Φωτογραφικό Αρχείο Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου

Ηλεκτρονική Επεξεργασία:

Δέσποινα Μουστάκα

Εκδοση:

ΥΠΕΠΘ - ΥΠΠΟ (Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ)

Παραγωγή Εντύπου:

‘ΠΑΛΛΗΣ’ ΑΒΕΕ

Copyright:

ΥΠΕΠΘ - ΥΠΠΟ (Πρόγραμμα ΜΕΛΙΝΑ)

Ελένη Κουρίνου

ISBN: 960-7689-59-3

Ελένη Κουρίνου

Το

ΧΑΜΟΓΕΛΟ
του Κούρου

Κούροι ονομάζονται τα μεγάλα αγάλματα των αρχαϊκών χρόνων που παριστάνουν έναν γυμνό νέο άνδρα, με μακρυά μαλλιά, να στέκεται κοιτώντας κατευθείαν μπροστά. Το αριστερό πόδι είναι πιά μπροστά από το δεξί, σαν να πρόκειται να περπατήσει. Τα χέρια του είναι κατεβασμένα και ακουμπούν σφιγμένα σε γροθιές στην εξωτερική πλευρά των ποδιών του. Ο χαρακτηρισμός κούρος είναι αρχαία ελληνική λέξη και σημαίνει νέος άνδρας. Οι κούροι χρησιμοποιούνταν είτε σαν **αναθήματα**, δηλαδή δώρα πιστών στα ιερά διαφόρων θεών, του Απόλλωνα ή της Ήρας για παράδειγμα, ή σαν **επιτύμβια μνημεία**, δηλαδή τοποθετούνταν επάνω σε τάφους ανδρών. Κούροι κατασκευάζονταν καθόλη τη διάρκεια της αρχαϊκής εποχής, δηλαδή για διάστημα περισσότερο από 150 χρόνια σε διάφορα μέρη της Ελλάδας. Στην αρχή είχαν μεγάλο ύψος και δεν έμοιαζαν ακριβώς όπως ένας πραγματικός άνθρωπος. Σιγά-σιγά όμως, όσο περνούσαν τα χρόνια, οι διάφοροι καλλιτέχνες που έφτιαχναν τέτοια αγάλματα άρχισαν να τα φτιάχνουν πιο «ανθρώπινα»: Το ύψος των αγαλμάτων έγινε μικρότερο και τα μέρη του σώματος άρχισαν να μοιάζουν όλο και περισσότερο με τα πραγματικά. Στο τέλος πια της αρχαϊκής εποχής κατασκευάζονταν αγάλματα, που έμοιαζαν με πραγματικούς ανθρώπους, έτοιμους να ανασάνουν και να κινηθούν.

Στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο υπάρχουν πολλοί κούροι. Αξίζει τον κόπο να προσέξεις μερικούς από αυτούς, γιατί θα καταλάβεις πώς κατασκευάζονταν, πώς ήταν και πώς εξελίχθηκαν. Και το σπουδαιότερο, εάν είσαι τυχερός, μπορείς να τους δεις που ανασαίνουν... ή να σου κλείνουν και το μάτι...

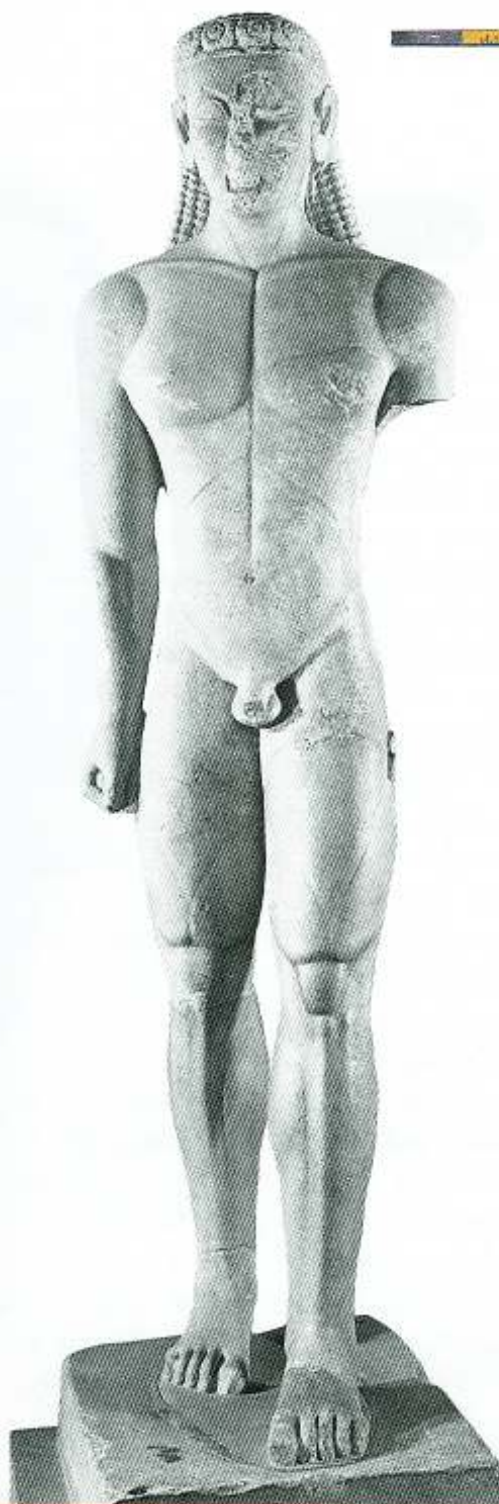

Οι Κούροι

Ο Κούρος του Σουνίου (600 π.Χ.)

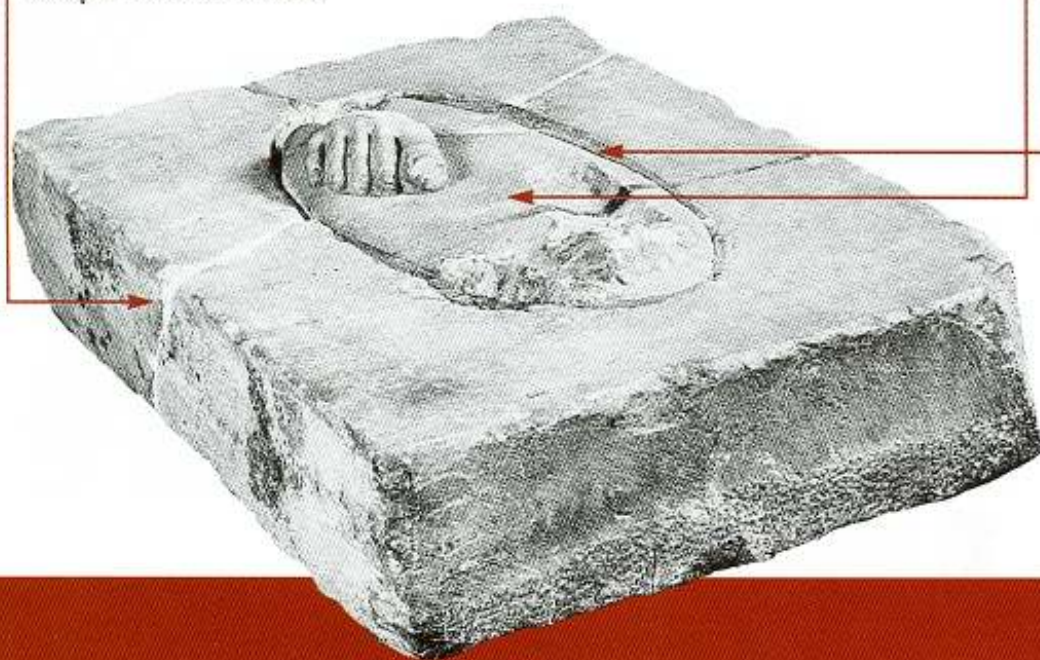
(πόδι, πλίνθος, μολύβι, βάση)

Μπορείς στη φωτογραφία αυτή να αντιστοιχίσεις τις λέξεις με το σωστό μέρος;

Ο κούρος του Σουνίου (αρ. 1) ονομάζεται έτσι γιατί βρέθηκε στο ιερό του Ποσειδώνος στο Σούνιο, μέσα σε ένα λάκκο, μαζί με κομμάτια και άλλων μεγάλων κούρων. Κατασκευάστηκε γύρω στο 600 π.Χ. και ήταν στημένος μπροστά από το ναό του Ποσειδώνος· δίπλα του στεκόταν ένας άλλος παρόμοιος κούρος. Βρισκόταν εκεί για περισσότερο από 100 χρόνια, μέχρι να καταστρέψουν το ιερό οι Πέρσες, το 480 ή 479 π.Χ. Το ύψος του είναι 3μ. και 5εκ. και είναι ένα από τα ψηλότερα αγάλματα του Εθνικού Μουσείου. Παρόλα αυτά, δεν είναι ο ψηλότερος κούρος που έχει βρεθεί έως σήμερα στην Ελλάδα· στη Σάμο, για παράδειγμα, υπάρχουν κούροι που φθάνουν τα 5,50μ. ύψος, ενώ στη Θάσο υπάρχει ένας άλλος ύψους 3,50μ.

- Ο κούρος του Σουνίου – και όλοι οι κούροι – ήταν κατασκευασμένος ολόκληρος, από ένα μεγάλο κομμάτι μάρμαρο. Από το ίδιο κομμάτι είναι φτιαγμένη και η μικρή βάση στα πόδια του, που λέγεται **πλίνθος**. Το άγαλμα ήταν πολύ ψηλό και βαρύ και φυσικά δεν μπορούσε να σταθεί όρθιο στηριγμένο μόνο στη μικρή πλίνθο του. Για το λόγο αυτό χρειάστηκε να τοποθετηθεί επάνω σε μία άλλη, μεγαλύτερη, **τετράπλευρη βάση**. Σκάλισε λοιπόν ο γλύπτης στην επάνω επιφάνεια αυτής της βάσης ένα βαθούλωμα, λίγο μεγαλύτερο από το χώρο που θα έπιανε η πλίνθος. Όταν στήθηκε ο κούρος στο κενό χώρο που έμεινε μεταξύ της πλίνθου και των τοιχωμάτων του βαθουλώματος, ο τεχνίτης έχυσε καυτό **μολύβι**· όταν το μολύβι πάγωσε, έγινε στερεό και έτσι το μεγάλο άγαλμα στερεώθηκε καλά μέσα στη μεγαλύτερη βάση του.

- Στο Σούνιο, στον ίδιο λάκκο με το μεγάλο κούρο, βρέθηκαν κομμάτια και άλλων τεράστιων κούρων. Δύο από αυτά είναι οι μεγάλες βάσεις (αρ. 2), που επάνω τους βρίσκονται ακόμα τα πόδια δύο κούρων, το ίδιο μεγάλων με τον ολόκληρο κούρο του Σουνίου.

4.0 ΜΕΤΡΑ

3.5 ΜΕΤΡΑ

3.0 3.05

2.5 ΜΕΤΡΑ

2.0 ΜΕΤΡΑ

1.5 ΜΕΤΡΟ

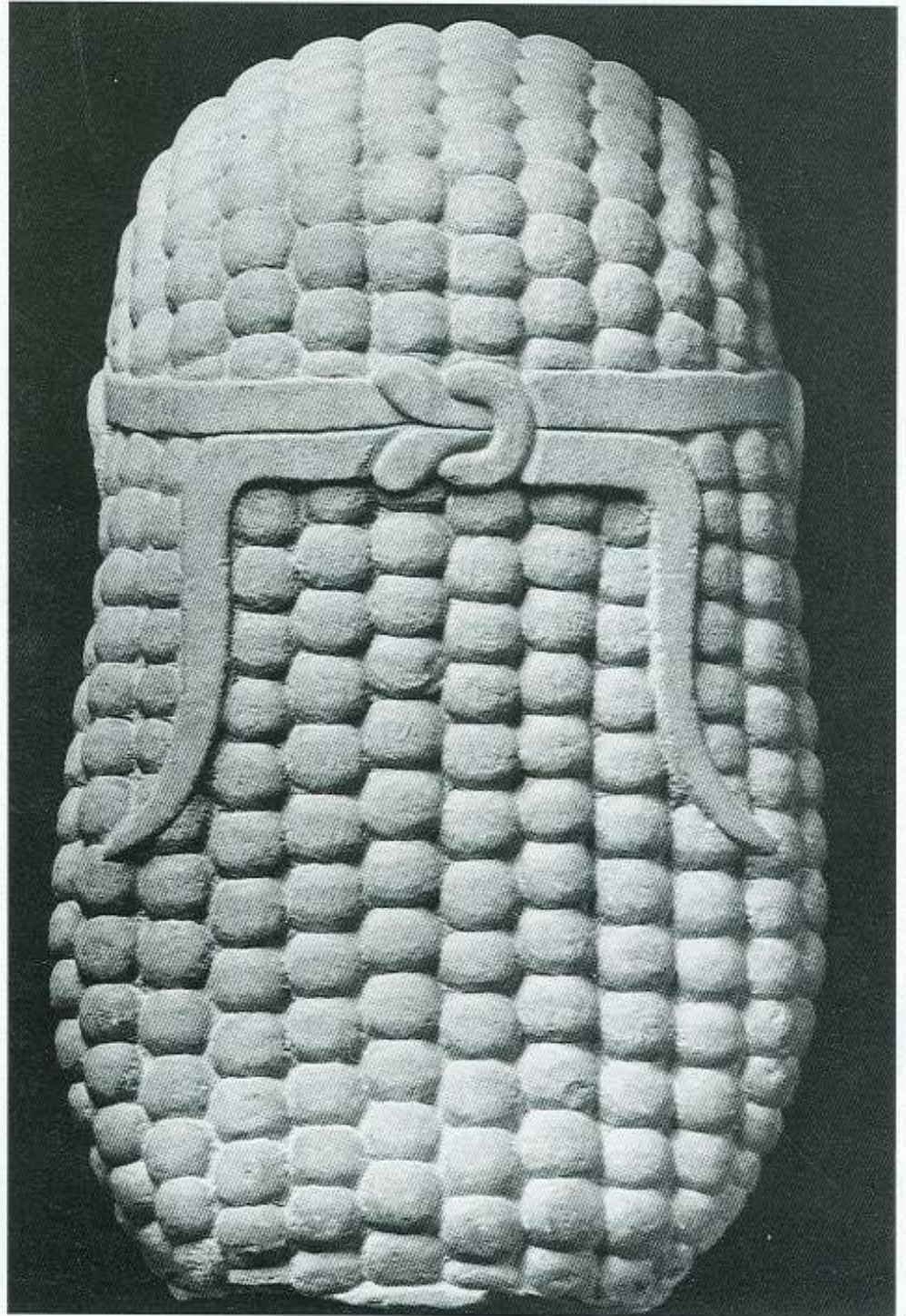
1.0 ΜΕΤΡΟ

0.5 ΜΕΤΡΟ

0.0 ΜΕΤΡΟ

Ο Κούρος του Διπύλου (610 π.Χ.)

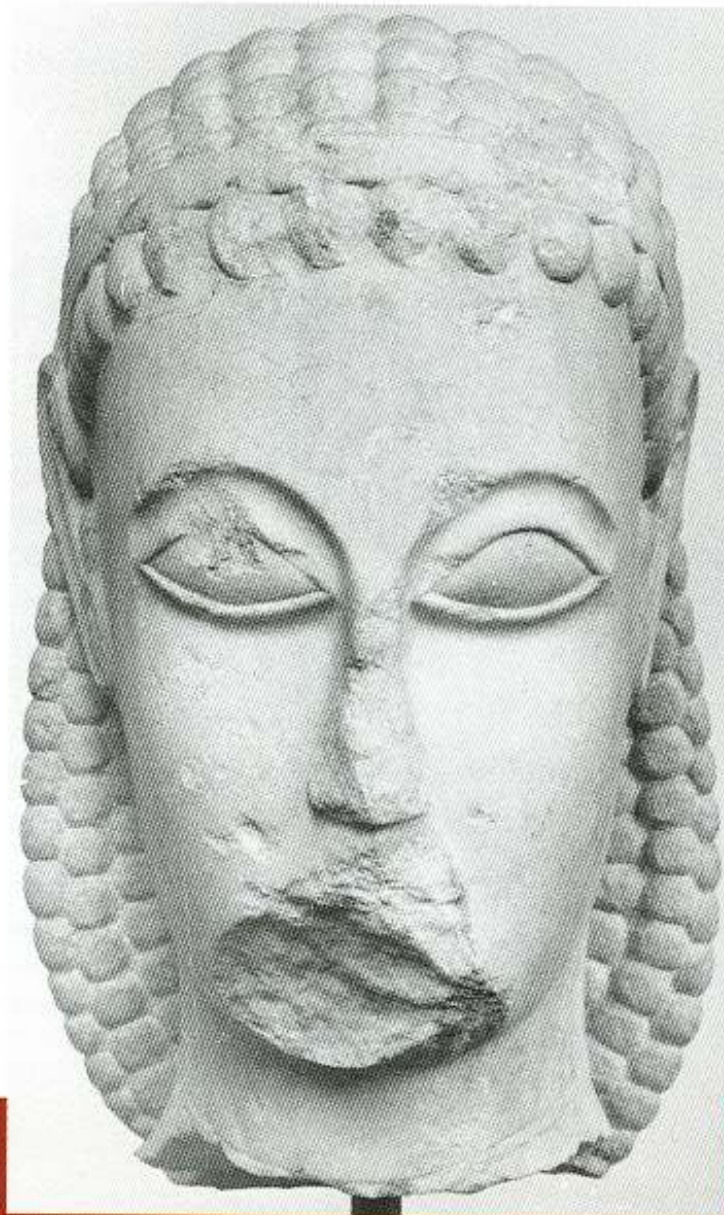

Ζωγράφισε και χρωμάτισε τον κόμπο του Ηρακλή, που υπάρχει στα μαλλιά του κούρου του Διπύλου.

- Τό όμορφο μαρμάρινο κεφάλι (αρ. 3) που βρέθηκε στο Δίπυλο, ανήκει σε έναν **επιτύμβιο** κούρο, δηλαδή έναν κούρο που είχε τοποθετηθεί επάνω σε έναν τάφο στο αθηναϊκό νεκροταφείο του Κεραμεικού. Ο κούρος του Διπύλου ήταν μόλις 10 χρόνια παλιότερος από τον κούρο του Σουνίου. Από τον κούρο αυτόν σώθηκαν, εκτός από το κεφάλι, λίγα μόνον ακόμη κομμάτια, όπως το ωραίο μαρμάρινο χέρι, στη γυάλινη βιτρίνα δίπλα του. Τα μαλλιά του είναι «χτενισμένα» με τον ίδιο χαρακτηριστικό τρόπο που είναι και όλων των άλλων κούρων. Είναι μακρυά και πέφτουν στην πλάτη του, στερεωμένα με διπλή κορδέλλα, την **ταινία**. Η ταινία στο πίσω μέρος του κεφαλιού δένεται με έναν ξεχωριστό τρόπο, που ονομάζεται «ηράκλειος» κόμπος, δηλαδή ο κόμπος του Ηρακλή. Στην ταινία σώζονται ίχνη κόκκινου χρώματος.

- Τους κούρους τους έβαφαν με διάφορα χρώματα. Εβαφαν δηλαδή τα μάτια, τα χείλια και τα μαλλιά, για να δοθεί ζωντάνια στο άγαλμα, ενώ είναι πιθανόν ότι έβαφαν και ολόκληρο το σώμα.

Το ύψος του κεφαλιού του κούρου από το Δίπυλο είναι περίπου μισό μέτρο (44 εκ.), όσο δηλαδή είναι ολόκληρο το χέρι σου. Με βάση το ύψος του κεφαλιού, υπάρχει τρόπος να υπολογίσεις το ύψος που θα είχε ολόκληρος ο κούρος του Διπύλου. Μέτρησε λοιπόν, το ύψος του δικού σου κεφαλιού και στη συνέχεια όλο το ύψος σου. Πόσες φορές το ύψος του κεφαλιού σου αντιστοιχεί στο ύψος του σώματός σου;

5.5 ΜΕΤΡΑ

5.0 ΜΕΤΡΑ

4.5 ΜΕΤΡΑ

4.0 ΜΕΤΡΑ

3.5 ΜΕΤΡΑ

3.0 ΜΕΤΡΑ

2.5 ΜΕΤΡΑ

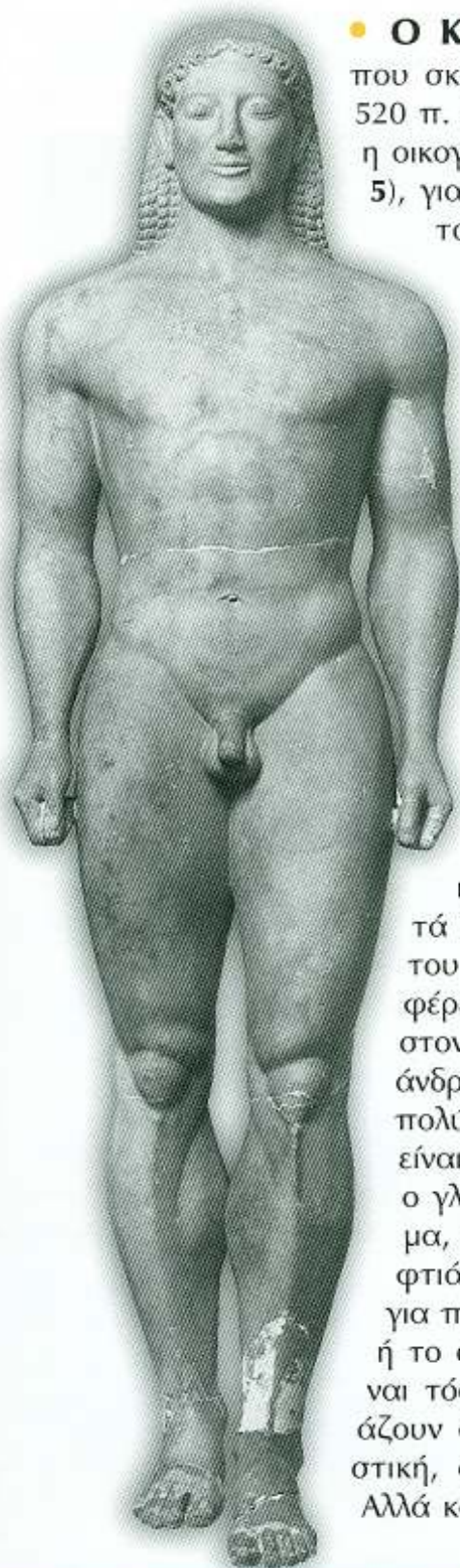
2.0 ΜΕΤΡΑ

1.5 ΜΕΤΡΟ

Σκέψου με παρόμοιο τρόπο και υπολόγισε πόσο ύψος είχε ολόκληρος ο κούρος του Διπύλου.

Ο Κροΐσος (530 ή 520 π.Χ.)

• **Ο Κροΐσος** ήταν ένας νέος άνδρας, που σκοτώθηκε στον πόλεμο, το 530 ή 520 π. Χ. Επάνω στον τάφο του Κροΐσου η οικογένειά του έστησε έναν κούρο (αρ. 5), για να θυμίζει πάντοτε την ομορφιά του νεαρού νεκρού πολεμιστή. Ο κούρος τοποθετήθηκε επάνω σε μία βάση όπου υπήρχε χαραγμένη η επιγραφή:

«Στάσου (διαβάτη) και κλάψε κοντά στον τάφο του νεκρού Κροΐσου, που τον αφάνισε κάποτε ο μανιασμένος Αρης, όταν πολεμούσε ανάμεσα στους πρώτους».

Χάρη στη βάση αυτή γνωρίζουμε το όνομα του νεκρού πολεμιστή και την αιτία του πρόωρου θανάτου του. Ο κούρος για τον τάφο του Κροΐσου κατασκευάστηκε γύρω στο 530–520 π. Χ., δηλαδή είναι σύγχρονος με τον κούρο της Κέας και νεώτερος κατά 80 χρόνια από το μεγάλο κούρο του Σουνίου (αρ. 1). Από αυτόν διαφέρει όχι μόνον στο μέγεθος, αλλά και στον τρόπο που παριστάνεται ο νέος άνδρας. Ο Κροΐσος δηλαδή, μοιάζει πιο πολύ με πραγματικό νέο άνδρα. Αυτό είναι φανερό όχι μόνο στον τρόπο που ο γλύπτης έφτιαξε ολόκληρο το άγαλμα, αλλά και στον τρόπο που έχει φτιάξει διάφορες λεπτομέρειες, όπως για παράδειγμα το γλυκό χαμόγελό του, ή το στήθος του και την κοιλιά του· είναι τόσο ζωντανά φτιαγμένα, ώστε μοιάζουν σαν να κινούνται από κάποια μυστική, σιγανή αναπνοή του αγάλματος. Αλλά και τα χέρια του Κροΐσου, είναι δια-

φορετικά φτιαγμένα από τα χέρια του κούρου του Σουνίου. Έχουν ξεκολλήσει από το σώμα και δεν είναι εντελώς τεντωμένα. Για να στηρίζονται, μεταξύ της σφιγμένης παλάμης κάθε χεριού και του ποδιού υπάρχει ένα μικρό

στήριγμα. Είναι μεγάλη τύχη που σώθηκε το χρώμα με το οποίο ήταν βαμμένο, σε διάφορα σημεία του, το άγαλμα και έτσι μπορούμε να φανταστούμε πόσο λαμπρό θα ήταν, στημένο στον τάφο του ηρωικού νέου. Κόκκινο χρώμα υπάρχει στα μαλλιά του Κροίσου, στην ταινία που τα δένει και στα μάτια του· με το ίδιο κόκκινο χρώμα έχουν ζωγραφιστεί και τα χαραγμένα γράμματα της επιγραφής στη βάση του αγάλματος.

Κούροι δεν κατασκευάζονταν μόνον στην Αττική. **Ο κούρος από το μικρό νησί Κέα** [σημερινή Τζιά στις Κυκλάδες], (αρ. 4) είναι ένας επιτύμβιος κούρος που κατασκευάστηκε τα ίδια χρόνια με τον Κροίσο, δηλαδή περίπου το 530 π. Χ. Η Κέα είναι πολύ κοντά στην Αττική, έτσι ο κούρος της Κέας μοιάζει πολύ με τους σύγχρονους του κούρους της Αττικής.

– Ο Κροίσος δεν είναι ο μοναδικός κούρος που χαμογελά. Υπάρχουν και άλλοι κούροι και κόρες που έχουν το ίδιο χαμόγελο. Επειδή λοιπόν το χαμόγελο αυτό υπάρχει στα αγάλματα μόνον στην αρχαϊκή εποχή, λέγεται **«αρχαϊκό χαμόγελο»**.

Γιατί όμως χαμογελούν οι κούροι;

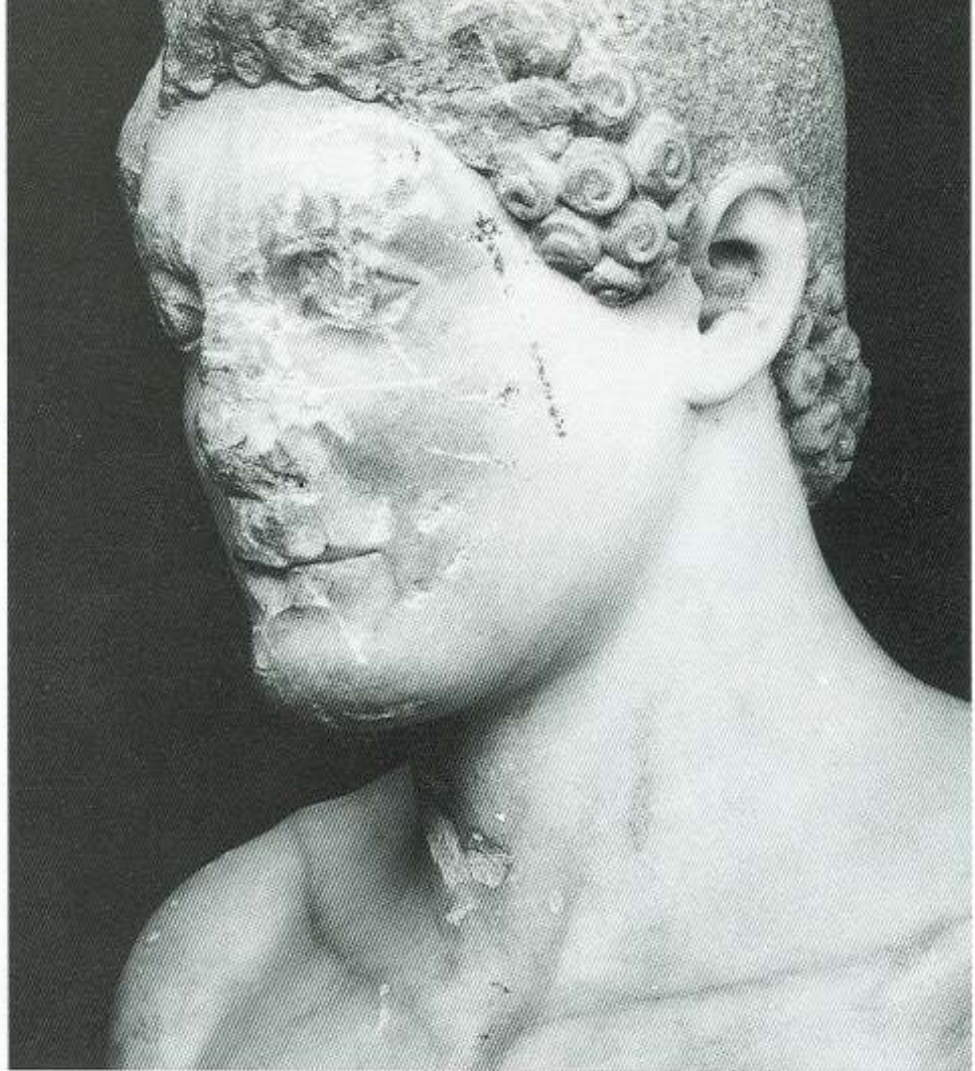
- Ποιες πληροφορίες δίνει η επιγραφή στη βάση του αγάλματος του κούρου του Κροίσου για το νέο άνδρα;
- Ο Κροίσος, δεν είναι ο μοναδικός κούρος που έχει χρώμα. Ποιος άλλος κούρος του Μουσείου έχει χρώμα;

Ο Κούρος της Κέας

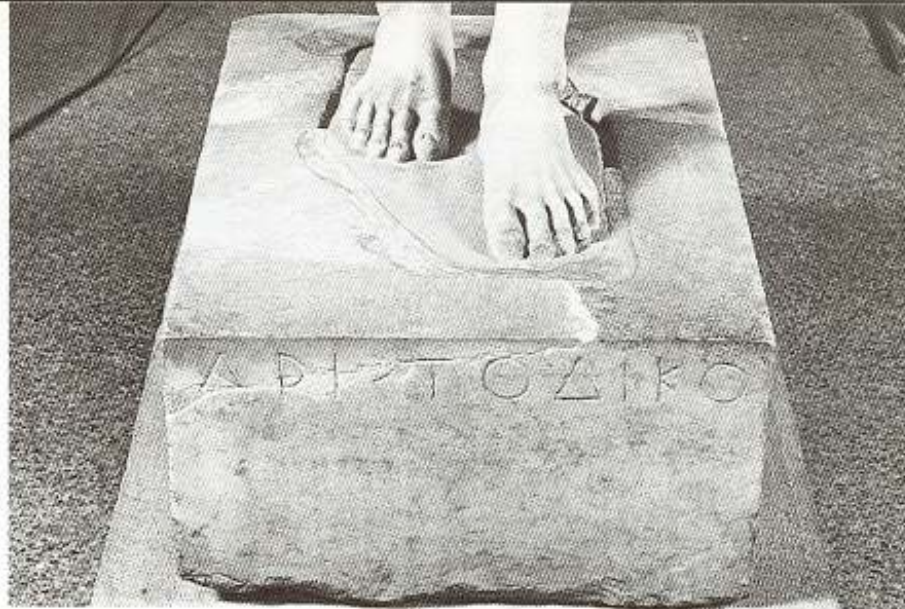
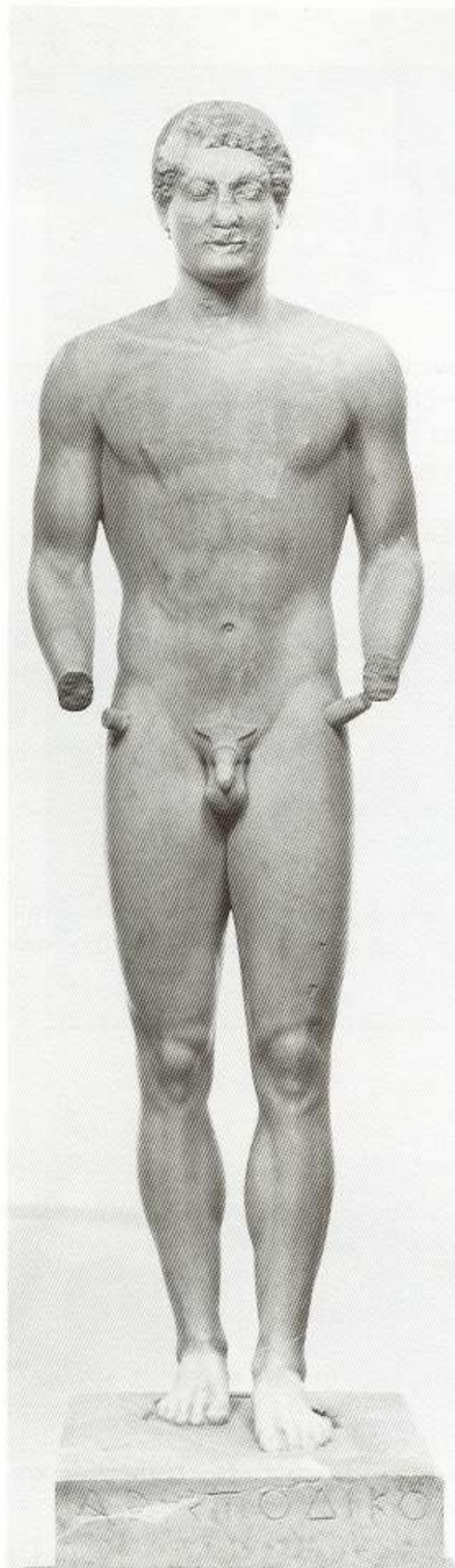

Αριστόδικος (500 π.Χ.)

Ο κούρος (αρ. 6) που ήταν στημένος επάνω στον τάφο του Αριστόδικου, βρέθηκε από ένα γεωργό, που όργωνε το χωράφι του στα Μεσόγεια Αττικής. Ξέρουμε ότι ο νεκρός λεγόταν Αριστόδικος, επειδή το όνομά του είναι χαραγμένο στο μπροστινό μέρος της βάσης του αγάλματος. Ο κούρος αυτός κατασκευάστηκε το 500 π. Χ., δηλαδή 100 χρόνια μετά το μεγάλο κούρο του Σουνίου. Ο Αριστόδικος είναι ένας από τους τελευταίους επιτύμβιους κούρους της Αττικής. Οι επιτύμβιοι κούροι, όπως και άλλα πολυτελή μνημεία για τους τάφους, σταμάτησαν να κατασκευάζονται μετά το 500 π. Χ. επειδή απαγορεύτηκε στην Αθήνα με νόμο η κατασκευή τους. Ο Αριστόδικος φτιάχτηκε από μάρμαρο της Πάρου. Το άγαλμα σώζεται σχεδόν ολόκληρο, μαζί με την πλίνθο του και έχει ύψος 1,94μ.· λείπουν μόνο οι άκρες των χεριών του. Τα μαλλιά του, σε αντίθεση με τους παλιότερους κούρους, είναι κοντά και ήταν βαμμένα με κόκκινο χρώμα. Ο κούρος του Αριστόδικου μοιάζει σαν να κινείται: όλο το επάνω μέρος του σώματός του στρίβει λίγο προς τα δεξιά, ενώ ταυτόχρονα το κεφάλι στρίβει λίγο προς τα αριστερά. Μοιάζει σαν να έφτιαξε ο γλύπτης έναν άνδρα την ώρα που κινείται και όχι, όπως σε παλιότερους κούρους, την ώρα που θα αρχίσει να κινείται.

Όταν ο κούρος του Αριστόδικου έπεσε από εκεί που στεκόταν, σκεπάστηκε με τα χρόνια με χώμα και πέρασε εκατοντάδες χρόνια θαμμένος χωρίς κανένας να ξέρει ότι ήταν εκεί. Ο γεωργός που όργωνε το χωράφι, δεν μπορούσε να ξέρει ότι το σκληρό πράγμα που συναντούσε συχνά το αλέτρι του δεν ήταν μία πέτρα, αλλά το πρόσωπο του όμορφου κούρου. Έτσι, στο συχνό πέραςμα του αλετριού οφείλονται οι «πληγές» στο πρόσωπο του Αριστόδικου.

Οι αρχαίοι Έλληνες έγραφαν τις επιγραφές τους με κεφαλαία γράμματα. Την εποχή που ζούσε ο Αριστόδικος, το 500 π. Χ., τα γράμματα είχαν λίγο διαφορετικό σχήμα από τα σημερινά. Είναι όμως ελληνικά και μπορείς να τα διαβάσεις.

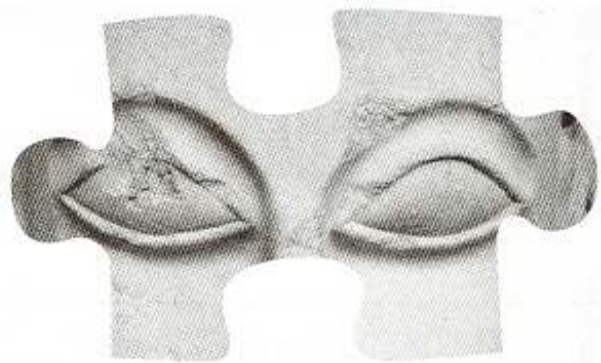
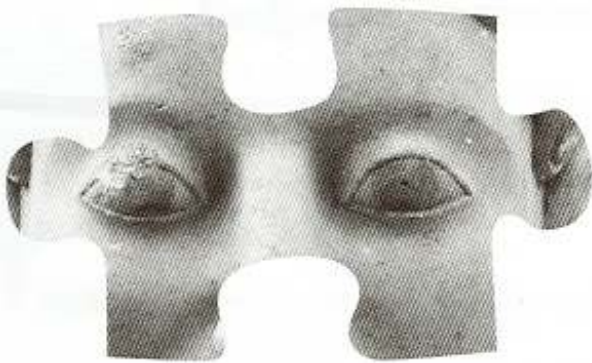
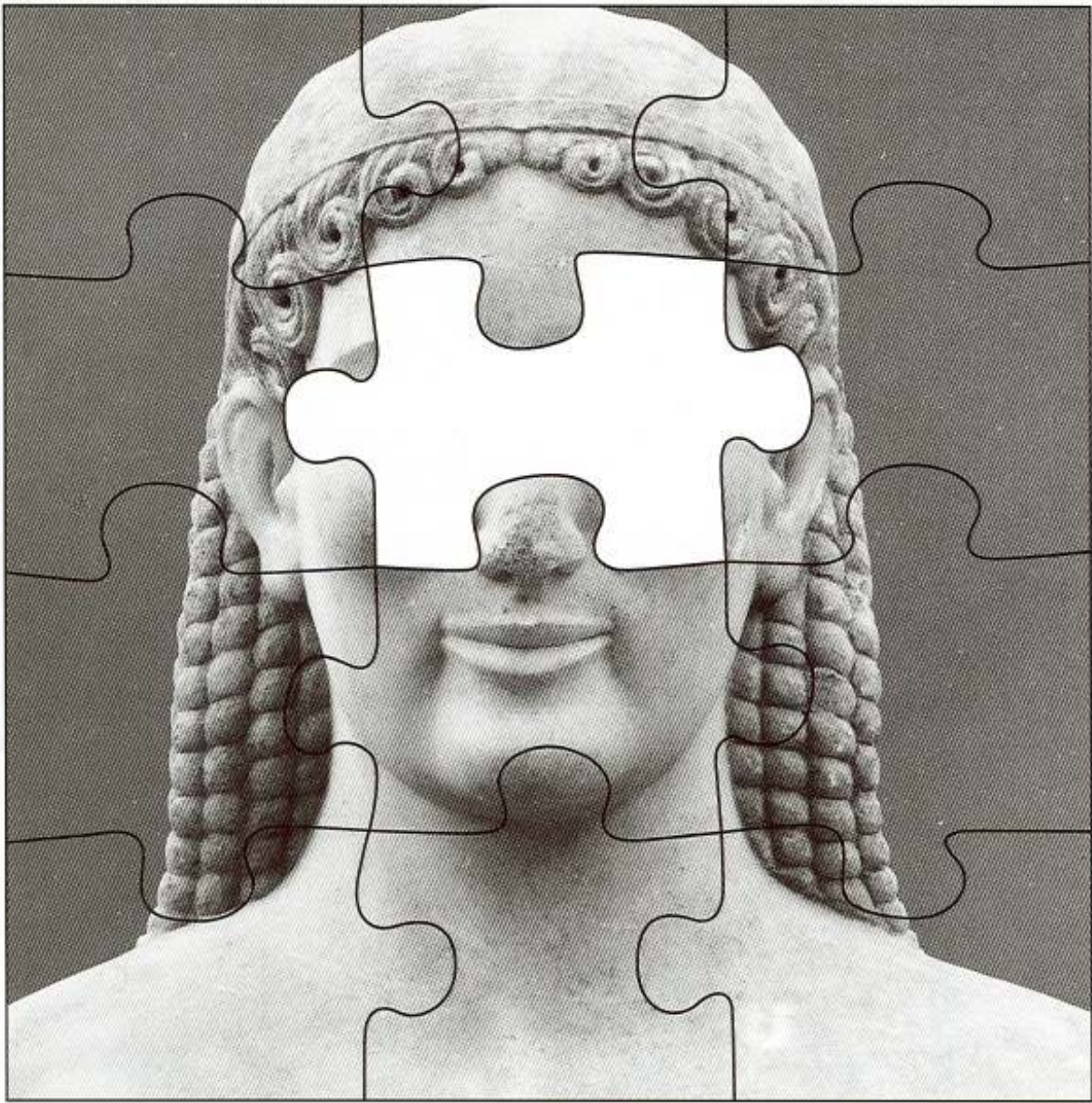
Αντίγραψε το όνομα του Αριστόδικου, όπως είναι γραμμένο στη βάση του αγάλματος.

Ο Αριστόδικος είναι πολύ διαφορετικός από τον κούρο του Σουνίου. Ο Αριστόδικος κατασκευάστηκε 100 ολόκληρα χρόνια, δηλαδή έναν αιώνα, αργότερα από τον κούρο του Σουνίου. Επίσης, ο Αριστόδικος ήταν **επιτύμβιος** δηλαδή στημένος επάνω σε ένα τάφο, ενώ ο κούρος του Σουνίου ήταν **αναθηματικός**. *Ποιες είναι οι διαφορές τους στο ύψος, στα μαλλιά, στο πρόσωπο, στο σώμα, στα χέρια, στη βάση;*

Ερωτήσεις - Παιχνίδια

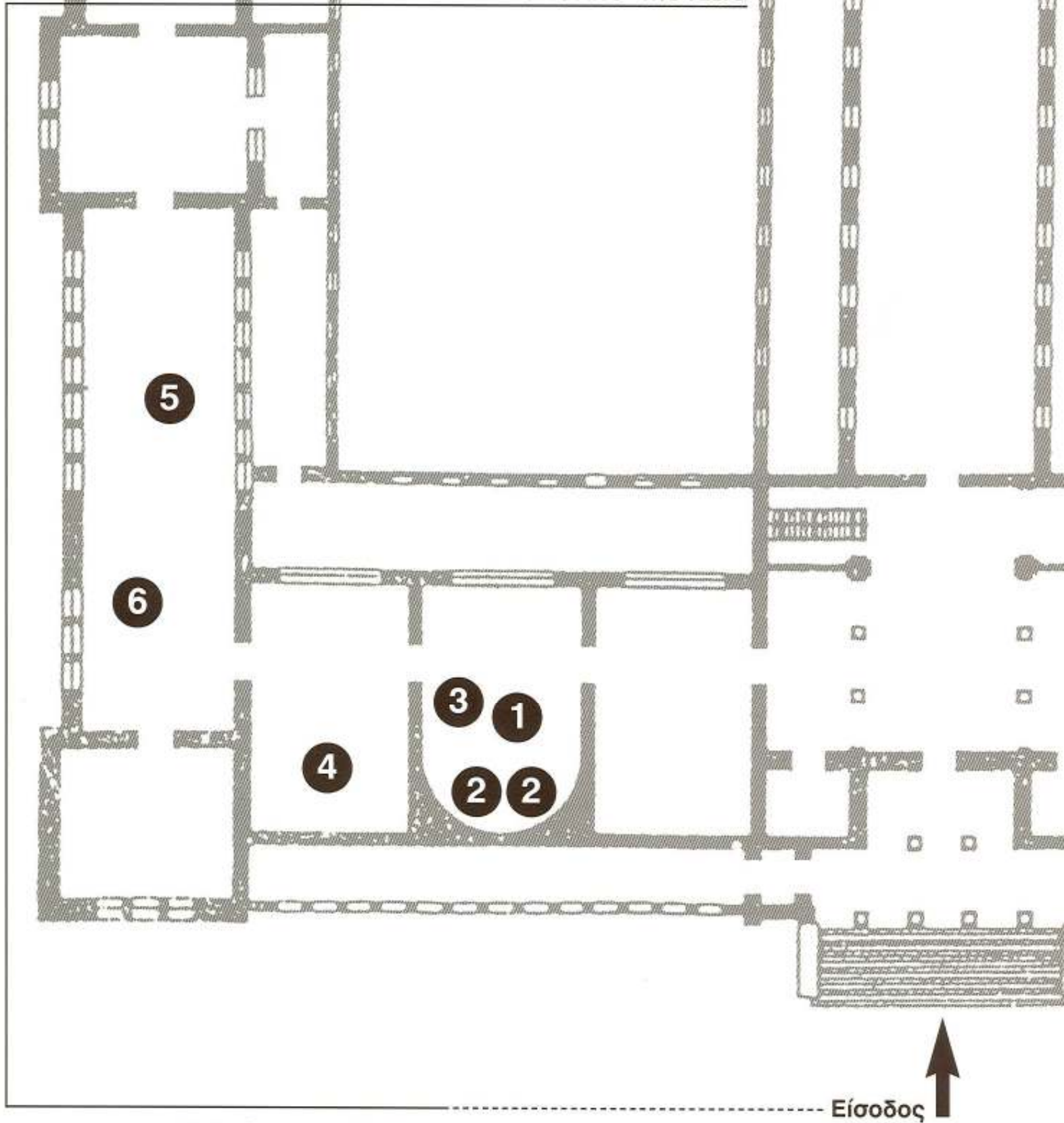
1. Πολλοί κούροι δεν σώζονται ολόκληροι. Μερικοί δεν έχουν κεφάλι, άλλοι δεν έχουν πόδια και χέρια, άλλων σώζεται μόνο το κεφάλι ή μόνον τα πόδια. Πιστεύεις ότι θα μπορούσες να τους συμπληρώσεις; Πώς θα σκεφτόσουν;
2. Όλοι οι κούροι έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά. Μπορείς να θυμηθείς μερικά;
3. Οι κούροι ήταν επιτύμβιοι και αναθηματικοί. Μπορείς να θυμηθείς τί σημαίνει η λέξη *επιτύμβιος* και τί η λέξη *αναθηματικός*;
4. Σε ποιους από τους κούρους διακρίνεται καθαρά το «αρχαϊκό χαμόγελο»; Στον Αριστόδικο; Στον κούρο του Σουνίου; Στον Κροίσου; Στον κούρο της Κέας;
5. Βάλε σε χρονολογική σειρά, με πρώτο τον παλιότερο και τελευταίο το νεότερο, τους παρακάτω κούρους του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου:
 - Αριστόδικος*
 - Κούρος του Σουνίου*
 - Κούρος του Κροίσου*
 - Κούρος της Κέας*
6. Τί είναι σωστό;
 - Ο κούρος του Σουνίου λέγεται έτσι επειδή αυτό γράφει μία επιγραφή στη βάση του.
 - Ο κούρος του Κροίσου, ήταν στημένος στο ιερό του Ποσειδώνος στο Σούνιο.
 - Ο Αριστόδικος είναι επιτύμβιος κούρος.
 - Ο Αριστόδικος κατασκευάστηκε τήν ίδια εποχή με τον κούρο του Σουνίου
 - Ο κούρος του Σουνίου έχει ύψος 3,05μ.
 - Ο κούρος του Σουνίου είναι κατασκευασμένος και αυτός και η πλίνθος του με το ίδιο κομμάτι μάρμαρο.

Στο παζλ εικονίζεται ο κούρος του Κροίσου.

Κόλλησε την εικόνα και τα δύο ξεχωριστά κομμάτια του παζλ σε ένα χαρτόνι. Κόψε τα, ανακάτεψέ τα και φτιάξε το παζλ χωρίς να ξεχνάς ότι μόνο ένα ζευγάρι μάτια ταυριάζει πραγματικά στον κούρο του Κροίσου.

ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

1. Ο Κούρος του Σουνίου.
2. Οι βάσεις Κούρων από το Σούνιο.
3. Το κεφάλι του Διπύλου.
4. Ο Κούρος της Κέας.
5. Ο Κούρος του Κροίσου.
6. Ο Αριστόδικος.

ΕΛΕΝΗ ΚΟΥΡΙΝΟΥ

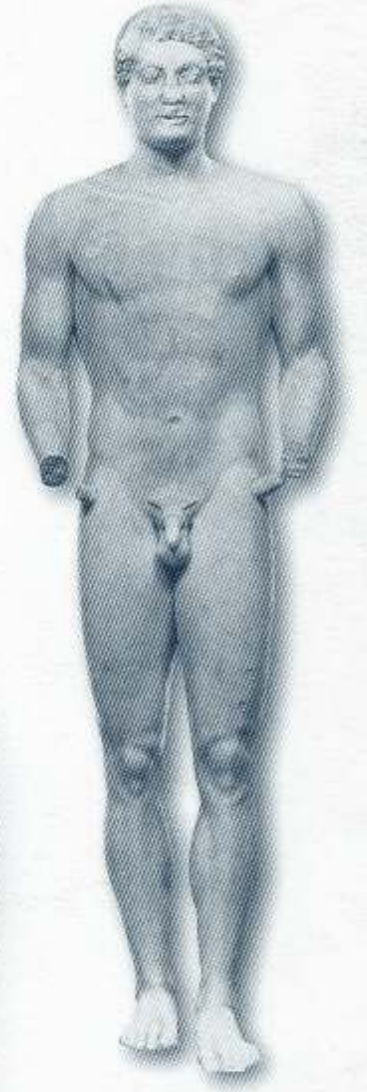
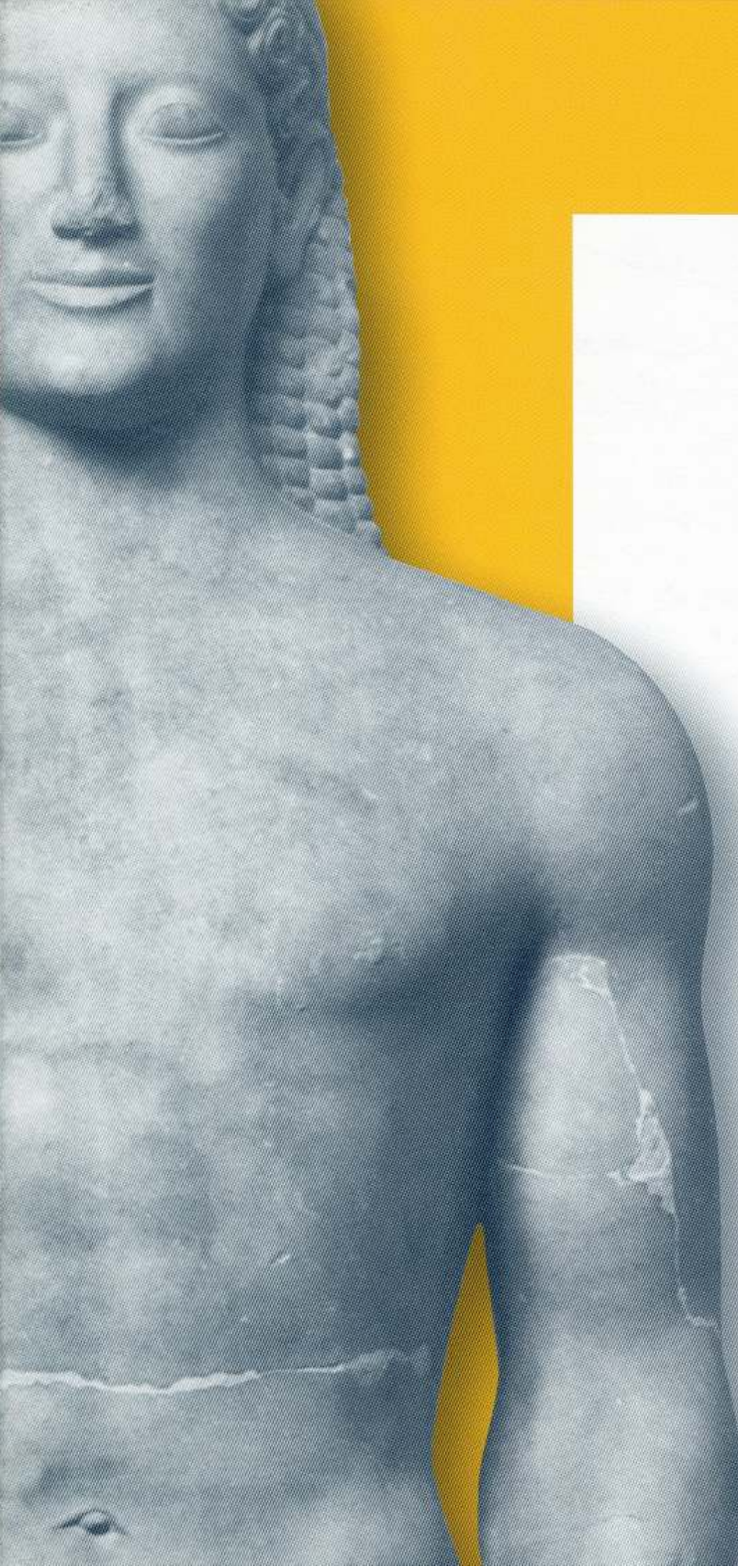
ΤΟ ΧΑΜΟΓΕΛΟ

ΤΟΥ ΚΟΥΡΟΥ

Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΛΙΝΑ • ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΛΑΪΚΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΜΕΛΙΝΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
& ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ISBN: 960-7689-59-3